

Проблема свідомості: фізикалізм та антифізикалізм

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Свідомість - суб'єктивний досвід, «як це бути кимось»

Онтологічна проблема - питання про природу існування свідомості

Метод універсального сумніву - декартівський метод пошуку безсумнівного знання, доводить до «Мислю, отже існую».

Дуалізм — філософська концепція, яка стверджує, що існують дві сутності: тіло і душа/розум

Фізикалізм — це філософська позиція, яка стверджує, що все, що існує, є фізичним або походить від фізичного.

Антифізикалізм — філософська концепція, яка стверджує, що свідомість не зводиться до фізики; має нефізичні властивості

Редукціонізм - зведення ментального до фізичного

Qualia - суб'єктивні якості досвіду

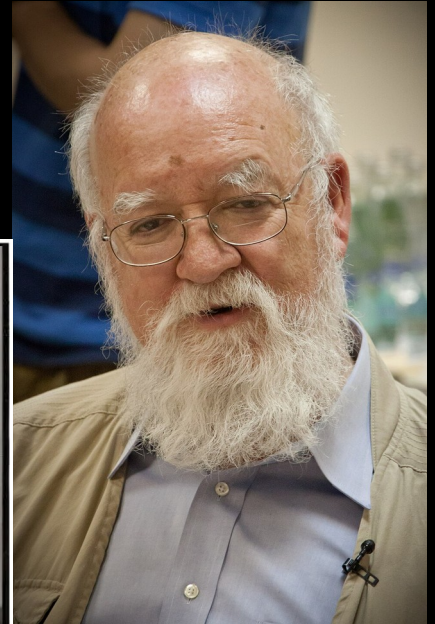
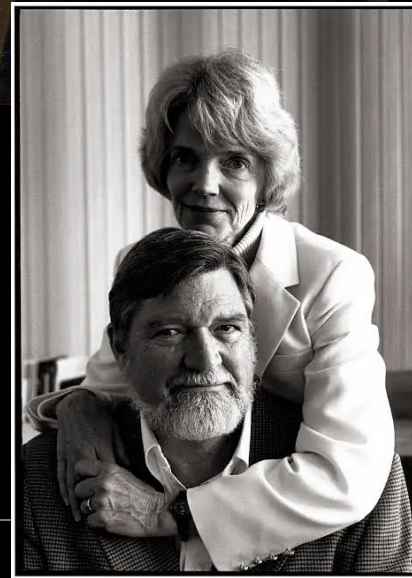
Філософські зомбі - істоти, фізично ідентичні людям, але без свідомості

Головні автори та їхні ідеї

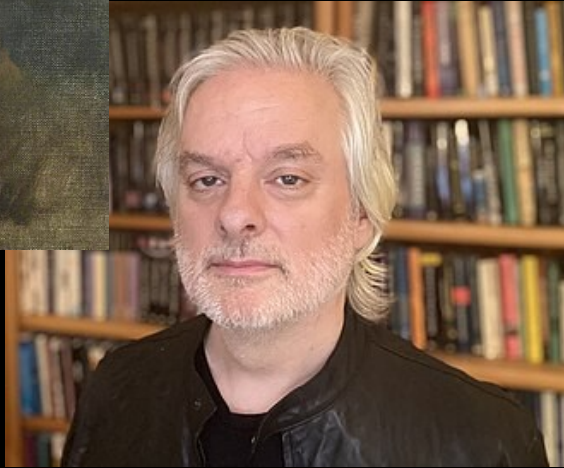
Рене Декарт - французький філософ і математик; сформулював дуалізм «тіло—душа».

Деніел Деннет - американський філософ свідомості; фізикаліст, заперечує qualia, критикує картезіанський театр.

Пол і Патриція Чорчленд - нейрофілософи, основні представники елімінативного матеріалізму, вважають, що традиційні ментальні поняття хибні.

Головні автори та їхні ідеї

Гілберт Райл - британський філософ; критикував дуалізм, вводить ідею «категоричної помилки».

Девід Чалмерс - австралійський філософ; автор аргументу філософських зомбі, формулює «важку проблему свідомості».

Френк Джексон - філософ-антифізикаліст; автор аргументу знання «Чого не знала Мері?».

Проблема свідомості у Декарта

Декартова проблема свідомості зводиться до того, що філософ намагається знайти знання, у якому неможливо помилитися, тому він застосовує метод універсального сумніву. У цьому підході Декарт сумнівається у всьому: у відчуттях, у сприйнятті світу й навіть у математичних істинах, бо все це може виявитися оманливим. Урешті він помічає, що сумніватися можна тільки тоді, коли мислиш, а отже існуєш як мисляча істота. Звідси виникає принцип “Я мислю, отже я існую”, який стає для нього найпевнішою опорою. На цій основі Декарт стверджує, що свідомість і тіло - це дві різні сутності: свідомість нематеріальна, а тіло матеріальне. Такий поділ і створює його вчення про дуалізм.

Фізикалізм. Логічний біхевіоризм (Гілберт Райл)

Біхевіоризм вважає, що свідомість не є внутрішньою «річчю», а проявляється лише у поведінці та реакціях. Райл критикує картезіанську ідею «душі всередині машини» як концептуальну помилку. Тому свідомість описується не через внутрішні стани, а через зовнішні дії.

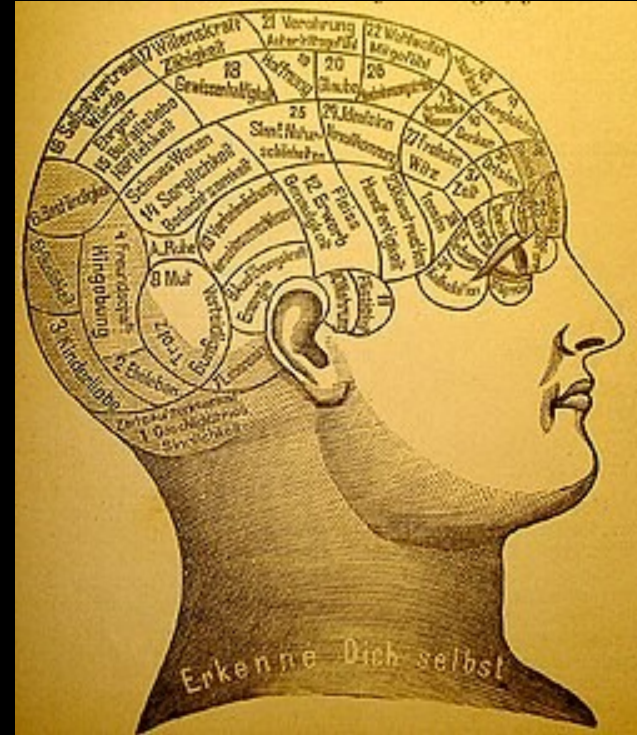
Фізикалізм. Логічний біхевіоризм (Гілберт Райл). Цитати

“...приписування деякій сутності “свідомості”, відмінної від предикатів, що виражають клас ментальних диспозицій, розглядається як типова категоріальна помилка, що призвела до створення “картезіанського театру”.”

“На думку Райла, саме Декарту ми завдячуємо хибною теорією, що стверджує існування свідомості як чогось внутрішнього, відмінного від тіла і зовнішніх проявів, лише інтроспективно доступного і безпомилкового.”

Фізикалізм. Теорія тотожності (Ю.Т. Плейс, Дж.Дж. Сمارт, Д.Армстронг)

Теорія тотожності стверджує, що кожен ментальний стан тотожний певному фізичному стану мозку. Свідомість не є окремою сутністю - це нейрофізіологічні процеси, описані іншою мовою. Біль, думка чи емоція - це конкретні нейронні активації. Це класична форма редуктивного фізикалізму.

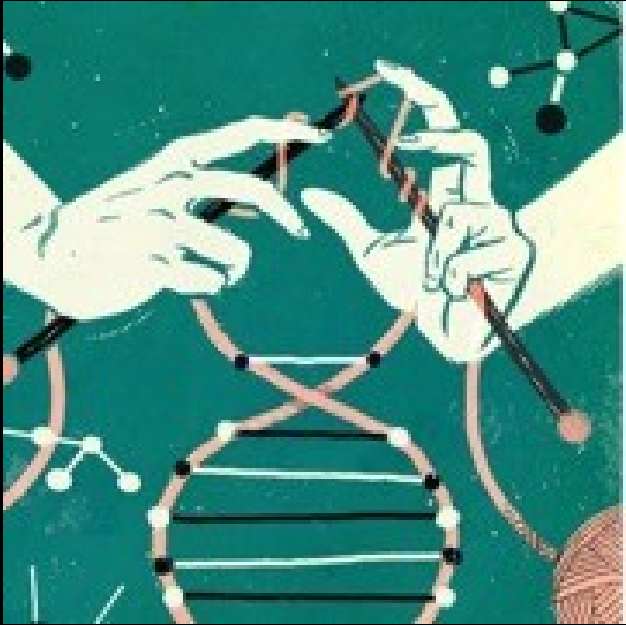
Фізикалізм. Теорія тотожності.

Цитати

“Усі ментальні стани і процеси тотожні до фізичних станів і процесів, тобто, власне, і є цими станами чи процесами”.

“Тотожність, яка виражається у твердженні “Відчуття — це мозковий процес”, аналогічна до тверджень “Тепло — це рух молекул” чи “Блискавка — це електричний розряд”.”

Фізикалізм. Редукціонізм (Карл Гемпель)

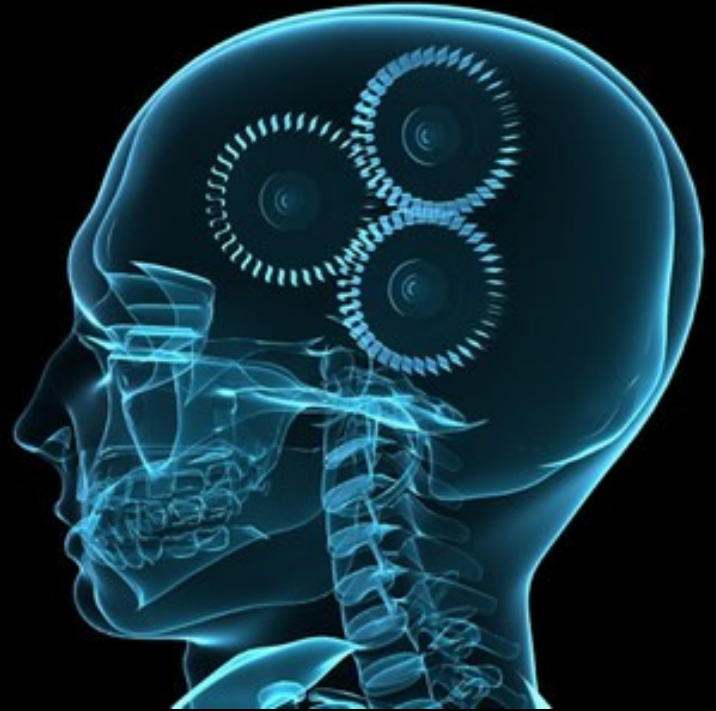
Редукціонізм стверджує, що всі психічні явища можна повністю пояснити роботою мозку. Те, що ми називаємо “думками” чи “почуттями”, насправді є фізичними процесами - активацією нейронів. Тому для пояснення свідомості достатньо мови науки, без звернення до окремих «ментальних сутностей».

Фізикалізм. Редукціонізм (Карл Гемпель). Цитати

“...Тезу, яка стверджує, що усі висловлювання емпіричної науки перекладаються без втрати теоретичного змісту мовою фізики, слід замінити слабшою тезою, що усі висловлювання емпіричної науки зводяться до речень, які формулюються мовою фізики...”

Фізикалізм. Функціоналізм (Патнем, Фодор, Деннетт)

Функціоналізм пояснює свідомість через функції, які вона виконує, а не через матерію, з якої зроблений мозок. Головне - не з чого ми складаємося, а як працює система: обробляє інформацію, реагує, мислить. Тому свідомість може виникнути на різних носіях - у мозку, комп'ютері чи будь-якій іншій структурі, якщо вона виконує ті самі функції.

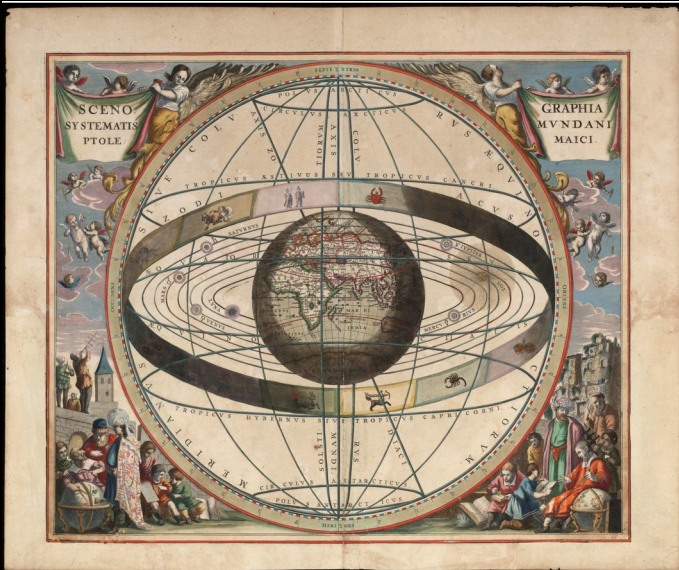
Фізикалізм. Функціоналізм (Патнем, Фодор, Деннетт). Цитати

“...множинна реалізація означає, що для виникнення свідомості підійде будь-яка основа, яка здатна забезпечити виконання функції...”

“...функціоналізм розглядає нас як автомати, тобто як комп'ютери, яким трапилося бути зробленими з м'яса і крові”

Фізикалізм. Елімінативний матеріалізм (Пол і Патриція Чорчленди)

Елімінативний матеріалізм стверджує, що наша звична “народна психологія” - віра, бажання, наміри - є застарілою і неправильною. На думку Чорчлендів, такі поняття взагалі не описують реальні процеси мозку, тому їх треба замінити на точні нейронаукові терміни. Тобто у майбутньому ми не говоритимемо “я хочу” чи “я вірю”, а описуватимемо мозкові стани та їхню взаємодію. Цей підхід є одним із найрадикальніших різновидів фізикалізму.

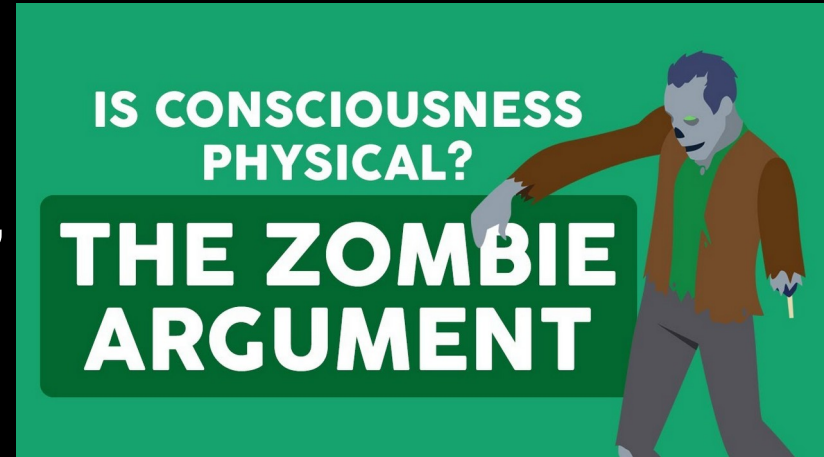

Фізикалізм. Елімінативний матеріалізм. Цитати

“Елімінативісти вважають, що з розвитком когнітивних наук і нейрофізіології відпаде потреба у такому неточному описі нашого знання, що використовує терміни на зразок "віри", "бажання", "болю", "знання" тощо, оскільки їх замінять терміни мікроопису станів нашого мозку.”

Аргумент зомбі (Девід Чалмерс)

Чалмерс просить уявити людину-зомбі, яка повністю повторює нас фізично та поведінково, але нічого не відчуває «зсередини». Такий зомбі каже, що йому боляче чи що дерево зелене, але насправді не має ніякого досвіду. Чалмерс каже, що такі зомбі логічно можливі - в описі немає суперечності. Це означає, що фізичний стан мозку сам по собі не гарантує наявності свідомості. Тому фізикалізм не може повністю пояснити, чому ми маємо досвід.

Чому аргумент зомбі важливий

Ідея зомбі показує, що два світи можуть бути фізично однаковими, але відрізнятися наявністю свідомості. Якщо це так, то свідомість не “вбудована” автоматично в мозкові процеси. Фізикалісти критикують цей аргумент: вони кажуть, що неможливо уявити повну фізичну копію без досвіду. Але Чалмерс відповідає, що ми все одно можемо логічно мислити про зомбі, а отже фізика не пояснює свідомість повністю. Це створює “пояснювальну прірву” між мозком і досвідом.

Аргумент знання Мері

Мері живе в чорно-білій кімнаті та знає все про фізику кольору й роботу мозку. Але вона ніколи не бачила справжнього кольору. Коли вона виходить і бачить червоне вперше, вона отримує зовсім новий досвід, якого в неї не було. Це нове знання неможливо отримати з одних лише фізичних фактів. Джексон каже, що це показує неповноту фізикалізму: не все про свідомість можна описати в термінах фізики.

Чому Мері ставить під питання фізикалізм

Аргумент Мері показує, що фізичні факти не вичерпують усе можливе знання: досвід має свою унікальну якість — qualia. Фізикалісти відповідають, що Мері просто здобуває нову здатність, а не новий факт. Але Джексон каже, що Мері дізнається щось дійсно нове про світ і про досвід інших людей. Якщо повне знання фізики не дає цього, тоді фізикалізм неповний. Отже, свідомість має нефізичний аспект, який не зводиться до науки про мозок.